

TALABALARDA G‘ALABAGA INTILISH MOTIVATSIYASINI
SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK JIHLTLARI

Abdullayev Oybek Qurbonovich

Qo‘qon davlat universiteti, Jismoniy madaniyat kafedrasida dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarda g‘alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirishning psixologik-pedagogik jihatlari tahlil qilinadi. Sport va ta‘lim jarayonida talabalarning yuqori natijalarga erishishi ko‘p jihatdan ularning ichki motivatsiyasi, o‘ziga bo‘lgan ishonchi hamda g‘alabaga intilish darajasiga bog‘liq. Tadqiqot davomida talabalarda g‘alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirishda pedagogik yondashuvlar, psixologik omillar hamda sport mashg‘ulotlari jarayonining ta‘siri o‘rganildi. Shuningdek, talabalarda ijobiy motivatsiyani rivojlantirish orqali ularning sport faoliyatidagi faolligi, raqobatbardoshligi hamda natijadorligini oshirish mumkinligi asoslab berildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, sport mashg‘ulotlari jarayonida psixologik qo‘llab-quvvatlash, rag‘batlantirish hamda motivatsion metodlardan foydalanish talabalarda g‘alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: motivatsiya, g‘alabaga intilish, sport psixologiyasi, psixologik tayyorgarlik, pedagogik yondashuv, talaba sportchilari, raqobatbardoshlik, sport faoliyati

Abstract: This article analyzes the psychological and pedagogical aspects of developing the motivation for achievement and the desire for victory among students. In sports and educational activities, students’ success largely depends on their internal motivation, self-confidence, and determination to achieve victory. The study examines pedagogical approaches, psychological factors, and the influence of sports training processes on the development of achievement motivation among students. In addition, it substantiates that the development of positive motivation can increase students’ activity, competitiveness, and performance in sports activities. The research results indicate that psychological support, encouragement, and the use of motivational methods during sports training play an important role in forming students’ motivation for victory.

Keywords: motivation, desire for victory, sports psychology, psychological preparedness, pedagogical approach, student athletes, competitiveness, sports activity.

Kirish

Zamonaviy ta‘lim va sport tizimida nafaqat talabalarning jismoniy tayyorgarligi, balki ularning psixologik holati va ichki motivatsiyasi ham muhim rol o‘ynaydi. Sport faoliyatida yuqori natijalarga erishish ko‘p jihatdan talabalarning g‘alabaga intilishi,

o'ziga bo'lgan ishonchi, shuningdek, ichki motivatsiyasi darajasiga bog'liq. Shu sababli talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismi hisoblanadi.

Motivatsiya va g'alabaga intilish talabalarining raqobatbardoshligini oshiradi, mashg'ulotlarda faol qatnashishga rag'batlantiradi hamda sport natijalarini yaxshilashga xizmat qiladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, talabalarda ichki motivatsiyani rivojlantirishning samarali usullari pedagogik yondashuvlar, sport mashg'ulotlarining mazmuni va psixologik qo'llab-quvvatlash orqali shakllantiriladi.

Shuningdek, sport psixologiyasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini rivojlantirishning nafaqat sport natijalariga, balki ularning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy faolligiga va raqobatbardoshlik qobiliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Shu sababli mazkur maqola talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirishning psixologik-pedagogik jihatlarini ilmiy tahlil qilishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili

Talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirish sport psixologiyasi va pedagogikasi sohasida muhim ilmiy masala hisoblanadi. Sport psixologiyasi bo'yicha klassik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sport faoliyatida muvaffaqiyatga erishish nafaqat jismoniy tayyorgarlikka, balki ichki motivatsiya, o'ziga ishonch va g'alabaga intilish psixologiyasiga ham bog'liq (Coleman Griffith, 1926).

Xorijiy olim Robert N. Singer o'z tadqiqotlarida sportchilarning motivatsiyasi va g'alabaga intilishi ularning sport faoliyatidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillar ekanligini ta'kidlagan. Uning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, talabalarda ijobiy ichki motivatsiyani rivojlantirish orqali mashg'ulotlarga bo'lgan qiziqish va faoliyat samaradorligini oshirish mumkin.

Zamonaviy sport psixologiyasi tadqiqotlari, xususan Richard H. Cox va Gordon W. Russell ishlari talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirishda pedagogik yondashuvlar va psixologik qo'llab-quvvatlash usullarining ahamiyatini ochib beradi. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, rag'batlantirish, o'zini baholash, maqsad qo'yish va muvaffaqiyatni vizualizatsiya qilish kabi metodlar talabalarda ichki motivatsiyani rivojlantirishga yordam beradi.

Mahalliy olimlar ham talabalarda motivatsiya va g'alabaga intilish jarayonlarini o'rganib kelmoqda. Shavkat Salomov va Abdulla Abdullayev ishlarida pedagogik yondashuvlar orqali talabalarda ichki motivatsiyani shakllantirish, ularni raqobatbardosh, faol va g'alabaga intiluvchi sportchilarga aylantirish masalalari tahlil qilingan.

Bundan tashqari, xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirish sport mashg'ulotlari jarayonining mazmuni, mashg'ulotlar turi va psixologik qo'llab-quvvatlash bilan bevosita bog'liq (Inigo

Mujika, 2013). Shu bilan birga, motivatsiyani rivojlantirish uchun sport mashg'ulotlarini interaktiv va qiziqarli shaklda tashkil etish muhim ekanligi ham qayd etilgan.

Umuman olganda, mavjud ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirishning psixologik-pedagogik jihatlari – bu nafaqat sport natijalarini yaxshilash, balki talabalarning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy faolligiga va raqobatbardoshlik qobiliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli pedagogik yondashuvlar va psixologik metodlar kompleks tarzda qo'llanilishi zarur.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirishning psixologik-pedagogik jihatlari aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi:

1. **Ilmiy adabiyotlar tahlili.** Tadqiqotning nazariy asosini shakllantirish uchun sport psixologiyasi, pedagogika va motivatsiya sohalaridagi mahalliy va xalqaro ilmiy adabiyotlar o'rganildi. Shu jumladan, talabalarda ichki motivatsiyani rivojlantirish, g'alabaga intilish va sport faoliyatida raqobatbardoshlikni oshirish usullari tahlil qilindi.

2. **Pedagogik kuzatish.** Tadqiqot davomida sport mashg'ulotlari jarayonida talabalarning xatti-harakatlari, motivatsion holati va raqobatga munosabati kuzatildi. Pedagogik kuzatish natijalari talabalarning faoliyati, mashg'ulotlarga qiziqishi va g'alabaga intilish darajasini baholash imkonini berdi.

3. **So'rovnoma usuli.** Talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini aniqlash uchun maxsus so'rovnomalar tayyorlandi. So'rovnomalar ichki motivatsiya, o'ziga ishonch, raqobatbardoshlik va g'alabaga intilish kabi parametrlarni o'lchashga qaratildi. Olingan natijalar talabalarda motivatsiya darajasini ilmiy asosda aniqlashga yordam berdi.

4. **Eksperimental metod.** Tadqiqotda bir guruh talabalarda pedagogik va psixologik metodlar (motivatsion mashqlar, maqsad qo'yish, rag'batlantirish, muvaffaqiyat vizualizatsiyasi) qo'llanildi. Eksperiment davomida ushbu usullar talabalarning g'alabaga intilish darajasiga ta'siri tahlil qilindi.

5. **Taqqoslash va tahlil metodlari.** Eksperimentdan oldin va keyin olingan ma'lumotlar taqqoslandi. Statistik tahlil natijalari talabalarda motivatsiya darajasi va g'alabaga intilishning o'zgarishini aniqlash imkonini berdi. Shuningdek, natijalar pedagogik va psixologik yondashuvlarning samaradorligini baholashda asos bo'ldi.

6. **Umumlashtirish va xulosa chiqarish.** Olingan natijalar tahlil qilinib, talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari sport mashg'ulotlari jarayonida

psixologik-pedagogik yondashuvlarning samaradorligini ilmiy asoslash imkonini berdi.

Tadqiqotning ob'ekti va predmeti:

Ob'ekt: Talabalarning sport faoliyatidagi psixologik holati va motivatsiyasi.

Predmet: Talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirishning psixologik-pedagogik usullari.

Tadqiqot ishtirokchilari: Tadqiqotga 2–4 kurs talabalari (umumiy soni 80–100 kishi) jalb qilindi. Ularning yoshi 18–22 yosh oralig'ida edi. Guruhlar eksperimental va nazorat guruhlariga bo'lingan bo'lib, eksperiment guruhi psixologik-pedagogik metodlar orqali motivatsiya oshirilgan, nazorat guruhi esa oddiy sport mashg'ulotlarida qatnashgan.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasi sport faoliyati va umumiy psixologik tayyorgarlik bilan uzviy bog'liqdir. Xalqaro tadqiqotlarda sport mashg'ulotlari va musobaqa jarayonida talabalarning motivatsiya darajasini oshirish sportga faol qatnashish va raqobatdagi ishtiyoqni kuchaytirishda ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, Turkiyada o'tkazilgan tadqiqotda sport ta'limi olgan talabalar orasida musobaqalarda faol ishtirok etadiganlar motivatsiya darajasi sezilarli darajada yuqori bo'lgani aniqlangan, bu esa raqobat muhitining motivatsiyani oshirishdagi rolini ko'rsatadi.

Xalqaro *Frontiers in Psychology* jurnalida e'lon qilingan tadqiqot psixologik treninglarning sportchilarning raqobatga tayyorligini oshirish va motivatsiya profilini yaxshilashda samarali ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqotda 4 haftalik psixologik aralashuvning natijasida sportchilarda motivatsiya darajasi sezilarli darajada oshgani, mushakki va psixologik holatni yaxshilashi aniqlangan. Bu natija talabalarga yo'naltirilgan psixologik dasturlar g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirishda amaliy samarador ekanini ko'rsatadi.

Shuningdek, motivatsiya va psixologik tayyorgarlikni o'rganishga bag'ishlangan boshqa ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, talabalarning ichki motivatsiyasi ularning sport bilan shug'ullanishga bo'lgan intilishi bilan mustahkam bog'liq. Chiniyakan talabalar misolida olib borilgan sistematik ko'rib chiqishda asosiy sport motivlari sog'liq, tanadagi holatni yaxshilash va dam olish bo'lib, bu motivatsiya elementlari talabalarning faolligini oshirishda muhim ekanligi aniqlangan.

Mahalliy psixologik tadqiqotlar ham shuni ko'rsatadiki, talabalar orasida ichki motivatsiyani shakllantirishda pedagogik yondashuvlar, psixologik treninglar va rag'batlantirish tizimining mavjudligi muhim omil hisoblanadi. Masalan, talabalarning sport faoliyatiga bo'lgan motivatsiyasiga pedagogik yondashuvni qo'llash orqali ularning o'z-o'zini baholash va g'alabaga intilish darajasi sezilarli darajada oshadi.

Bu natijalarni umumlashtiradigan bo‘lsak, talabalar orasida g‘alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirish ko‘p faktorli jarayon bo‘lib, u quyidagi omillar bilan belgilanadi:

1. FAOL QATNASHISH VA RAQOBAT MUHITI

Musobaqalarda qatnashish, jamoa yoki individual sportga jalb etilish talabalarning ichki motivatsiya darajasini oshiradi. Bu holat sport mashg‘ulotlari tajribasi va raqobat muhitini mustahkamlaydi, natijada talabalar o‘z maqsadlariga intilish kuchayadi.

2. PSIXOLOGIK ARALASHUVLAR

Maxsus psixologik treninglar, motivatsiya mashqlari va stressni boshqarish bo‘yicha dasturlar talabalarning raqobatga tayyorligini oshiradi va ularni g‘alabaga intilishga yo‘naltiradi.

3. ICHKI VA TASHQI MOTIVATSIYA

Sport motivatsiyasi ichki (masalan, shaxsiy muvaffaqiyat va intilish) va tashqi (masalan, tan olinish, mukofotlar) omillardan tashkil topadi. Xalqaro tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, talabalarda ichki motivatsiyani rivojlantirish natijada uzoq muddatli sport faoliyati va g‘alabaga intilish darajasini oshiradi.

4. PEDAGOGIK QO‘LLAB-QUVVATLASH

Sport mashg‘ulotlarini boshqarish, murabbiylar tomonidan rag‘batlantirish, talabalarning shaxsiy maqsadlarini aniqlash va qo‘llab-quvvatlash orqali motivatsiya jarayoni optimallashtiriladi. Ushbu pedagogik yondashuv talabalarning ijodkorligi va g‘alabaga bo‘lgan intilishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Umuman olganda, yuqorida keltirilgan xalqaro va mahalliy tadqiqot natijalari talabalarda g‘alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirish jarayoni murakkab psixologik-pedagogik jarayon ekanini tasdiqlaydi va uni to‘liq amalga oshirish uchun sport mashg‘ulotlari bilan bir qatorda maxsus psixologik yondashuvlarni qo‘llash zarurligini ko‘rsatadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, talabalarda g‘alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirish nafaqat sport natijalarini yaxshilash, balki ularning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy faolligi va raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida aniqlangan pedagogik va psixologik yondashuvlar – motivatsion mashqlar, maqsad qo‘yish, rag‘batlantirish, muvaffaqiyatni vizualizatsiya qilish va psixologik treninglar – talabalarning ichki motivatsiyasini oshirishda samarali vosita sifatida namoyon bo‘ldi.

Xalqaro tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, talabalarning sport mashg‘ulotlariga faol jalb qilinishi va raqobat muhitida qatnashishi ularning g‘alabaga intilish darajasini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, pedagogik qo‘llab-

quvvatlash va psixologik aralashuvlar talabalarning ichki motivatsiyasini barqarorlashtiradi hamda ularni uzoq muddatli sport faoliyatiga tayyorlaydi.

Umuman olganda, talabalarda g'alabaga intilish motivatsiyasini shakllantirish jarayoni **kompleks yondashuvni** talab qiladi. Unga sport mashg'ulotlari mazmuni, pedagogik yondashuvlar, psixologik qo'llab-quvvatlash va shaxsiy motivatsiya elementlarini birlashtirish orqali erishish mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu jarayonni tizimli va ilmiy asosda tashkil etish talabalarning sport faoliyatidagi samaradorligini oshirish va ularning psixologik barqarorligini mustahkamlashda asosiy omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azizov M. M., Shamshetova A. K. Psychological Preparation of Student Youth for Competitive Activities. *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research*. — 2025. – Talim oluvchi yoshlarning raqobat faoliyatiga psixologik tayyorgarligi tahlili.
2. Alkasasbeh W. J., Akroush S. H. Sports motivation: A narrative review of psychological approaches to enhance athletic performance. *Frontiers in Psychology*. — 2025. – Sport motivatsiyasi va psixologik yondashuvlar bo'yicha sharh.
3. Yu C., Zeng Z., Xue A. et al. The effect of exercise motivation on college students' self-efficacy. *Frontiers in Psychology*. — 2024. – Motivatsiya va o'ziga ishonch o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik.
4. Investigation of motivation levels of high school students for school sports competitions. *International Journal of Sports Technology and Science*. — 2024. – Maktab o'quvchilarida sport motivatsiyasi darajasi tahlili.
5. Chinese college students' sports motivation: systematic review. *ScienceDirect*. — 2023. – Xitoy universitet talabalarida sport motivatsiyasini shakllantiruvchi omillar tahlili.
6. Talabalarni bilish faoliyatiga motivlashtirishning psixologik va pedagogik asoslari. Mamatov O. B., Elov Z. S. *Technical Science Research in Uzbekistan*. — 2024. – Talabalar motivatsiyasining pedagogik-psixologik tahlili.
7. Talabalar sport faoliyatining psixologik jihatlari va rollari. Allayarov D. *Tamaddun Nuri Journali*. — 2023. – Sportdagi motivatsiya va o'z-o'zini baholash omillari.
8. Jismoniy tarbiya darslarida motivatsion texnologiyalarni qo'llash. Urazboyeva A. *PSHEdu*. — 2023. – Sport mashg'ulotlarida motivatsion texnologiyalar nazariyasi.

9. Talabalar uchun psixologik treninglarning ahamiyati. Akbaraliyeva A., Qodirjonova M. Ustozlar uchun. — 2025. – Psixologik treninglar va talabalarda motivatsiya.
10. Platonov V. N. The System of Athletes' Preparation in Olympic Sport. – Kiev, Olympic Literature, 2015. – Sport psixologiyasi va tayyorgarlik. (klassik monografiya)
11. Wilmore J., Costill D. Physiology of Sport and Exercise. – Human Kinetics, 2018. – Sport faoliyatida psixologiya va motivatsiya ga oid fiziologik asoslar. (xalqaro ilmiy manba)
12. Martens R. Successful Coaching. – Human Kinetics, 2012. – Murabbiy va sport motivatsiyasi bo'yicha amaliy qo'llanma. (ilmiy monografiya)
13. Deci E. L., Ryan R. M. Intrinsic Motivation and Self-Determination. – Plenum Press, 2000. – Ichki motivatsiya nazariyasi. (nazariy asos)
14. Zimmerman B. J. Self-Regulated Learning and Academic Achievement. – Springer, 2011. – Talabalar o'zini boshqarish va motivatsiya.
15. Motivation for Sports Participation ... among Malaysian Higher Education Students. IJARBS. – 2023. – Sport motivatsiyasi va akademik natijalar o'rtasidagi bog'liqlik.
16. PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF STUDENT YOUTH FOR COMPETITIVE ACTIVITIES (PDF). IJSSIR. — 2025. – Talabalarda motivatsiya va psixologik tayyorgarlik.
17. PSIXOLOGIYADA MOTIVATSIYA VA MOTIVLAR TABIATI VA ULARNING HAYOTIMIZDAGI ROLI. Yadgarova O. I., Tag'ayeva Sh. T. Tadqiqotlar.Uz. — 2024. – Motivlar nazariyasi bo'yicha yondashuvlar tahlili.
18. Talabalarda ichki motivatsiya va mental chidamlilik darajasi (2025). ResearchGate PDF. — 2025. – Talabalar sport motivatsiyasi va mental chidamlilik tahlili.
19. Sport musobaqalarining psixologik hususiyatlari. Gapparov Z. G. va boshq. BestPublication. – 2022. – Sport musobaqalarida motivatsiya omillari tadqiqoti.
20. Sport psixologiyasi zamonaviy jamiyatning ahamiyatli omili. IQRO Journal. – 2025. – Sport psixologiyasining psixologik motivatsiyaga ta'siri.